

ЛІТЕРАТУРА СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ

УДК 821.162.1.0(092)-1:811.162.1'373](045)
DOI <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.1.2/11>

Поліщук Л. Б.

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

МИСТЕЦЬКА СПЕЦИФІКА ФЛОРОНОМЕНІВ У СУЧАСНІЙ ЖІНОЧІЙ ПОЛЬСЬКІЙ ПОЕЗІЇ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРЧОСТІ MARIA W. SZYMBORSKIEJ ТА J. BAZIAK)

Стаття присвячена вивченню квіткових символів і мотивів, які є мистецькими елементами уособлення жіночності в сучасній польській поезії. Квіти століттями використовувалися як символи в літературі та поезії, часто символізуючи емоції, ідеї та чесноти. Ця таємна мова квітів, також відома як флоріографія, дозволяла авторам і поетам передавати складні емоції та повідомлення через вибір квітів.

Століттями квіти були потужним засобом спілкування, наповненим прихованим змістом та емоційною символікою. Мистецтво надавати квітам певних значень, було особливо популярним у вікторіанську епоху. Ця захоплююча мова дозволяла людям виражати свої почуття через тонку, невербальну комунікацію квіткових композицій.

Квітковий символізм був невід'ємною частиною літератури протягом століть, і автори використовували ніжну красу та різноманітні значення квітів, щоб додати глибини та багатства своїм історіям. У цій статті ми дослідимо тривалий вплив квіткової символіки в літературі, досліджуючи, як цей літературний прийом продовжує захоплювати читачів і надихати письменників донині.

Іншим чинником, що сприяє тривалому впливу квіткової символіки в літературі, є багата й різноманітна мова квітів. Від захоплення вікторіанської епохи флоріографією (закодованою мовою квітів) до давньогрецьких міфів, які приписували специфічні якості та атрибути певним квітам, символіка, пов'язана з квітами, пропонує письменникам велику кількість матеріалу для використання. Ці складні вирази дозволяють авторам наповнювати свою роботу кількома шарами сенсу, додаючи відтінків і глибини своїм героям, обстановкам і темам.

Мова квітів в літературі грає важливу роль у творенні образів, вираженні емоцій та наданні глибини текстам. Багата і різноманітна символіка квітів може додавати текстам поетичності та метафоричності, а також передавати складні емоційні стани та ідеї. Така словесна форма надає можливість використовувати метафори та порівняння, щоб передати складні емоції, стани природи, красу чи навіть психологічні стани персонажів. Це робить тексти більш образними та експресивними.

Ключові слова: символ, флорономен, квітка, польська література, мистецька специфіка, жіноча поезія.

Постановка проблеми. Використання квіткової символіки у літературі також відображає потужний зв'язок між людьми та природою. Квіти здавна шанувалися за їхню здатність викликати сильні емоції та спогади. Включаючи квіткові мотиви у свої твори, письменники можуть доторкнутися до емоційної сили природи, створюючи яскраві та незабутні образи.

Постійний вплив квіткової символіки в літературі очевидний у тому, як сучасні автори переосмислюють і адаптують ці класичні мотиви для

сучасної аудиторії. Використовуючи квіткову символіку у своїх роботах, вони вдихають нове життя в ці позачасові теми та захоплюють увагу нових поколінь читачів. Це говорить про універсальність і адаптивність квіткової символіки як літературного прийому, що забезпечує її постійну актуальність і резонанс у літературному ландшафті.

У знаменитій промові Шекспіра (Shakespeare) «Гамлет» Офелія згадує різні квіти та їх значення, наприклад розмарин для спогадів і братки для думок. Це ще більше підкреслює зв'язок

між квітами та людськими емоціями, який також можна побачити в нашому повсякденному житті, наприклад, коли ми надсилаємо емоції захвату коханій людині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед засобів виявлення авторського погляду на зовнішнє середовище важливе місце належить флорономенам, так як квіти є ототожненням невдаваної краси, еталон евфонії та досконалості форми, уособленням природної довершеності, а отже – значним чинником творення вишуканої картини світу. У сучасній лінгвістиці символіка назва рослин досліджується в працях Єрмоленка С. Я., Жайворонка В. В., Коваль А. П., Кононенко В. І., Коломієць І. І., Подолян І. Є., Пустовіт Л. А., Станкевич Н. І. Проте, особливості символу квітки у творах польських поетес ще не були предметом спеціального дослідження, що призводить до актуальності нашої роботи.

Постановка завдання. Мета статті полягає у осмисленні мистецької специфіки флорономенів, які функціонують у сучасній жіночій польській поезії. Розкритті сутності, змісту, збірного образу жінки та художньої реалізації концепту квітки в поезіях Віслави Шимборської (Vislavy Shymborskoj) та Іоланти Базяк (Iolanty Baziak). Аналізуються квіткові символи і мотиви, які є мистецькими елементами уособлення жіночності в сучасній польській поезії. Через аналіз польських поезій визначаються основні символи квітки, пов'язані з вираженням жіночих почуттів та сприйняття світу.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких завдань: розкрити сутність поняття флорономен, з'ясувати види символів квітки у польській поезії; з'ясувати значення флорономенів в польській віршованій світобудові; виявити величину флорономенів та перспективи появи їх переносної та символічної ролі у ліричному мовленні.

Об'єктом дослідження є флорономени, підібрані із поетичних творів польських авторів В. Шимборської (V. Shymborskoj) та І. Базяк (I. Baziak). Предмет дослідження – мистецька специфіка флорономенів, які функціонують у сучасній жіночій польській поезії. У цій роботі нами використано метод синхронного опису, включаючи прийоми зіставлення та узагальнення.

Виклад основного матеріалу. Термін «жіноча поезія» може викликати різні асоціації, і він може бути розглянутий з різних точок зору, в залежності від контексту та інтерпретації. У певних випадках, особливо в контексті літературної критики, термін «жіноча поезія» може вказувати на поезію,

написану жінками або присвячену темам, які вважаються типово жіночими. Однак важливо зазначити, що цей термін може бути спростований, оскільки жіночі автори можуть створювати поезію на будь-які теми та в будь-якому стилі, а також можуть виражати різні погляди та досвід.

Так як у мовознавстві немає єдиного поняття найменувань на позначення об'єктів рослинного світу, такі словникові форми називали неоднаково: флороназва (Пітель В.), фітонім (Абакумова А., Блінова О., Бутко С., Галайчук В., Діброва О., Єгорова Н., Каліткіна Г., Колесникова Л., Мішеніна Т., Нікітенко Л., Оліфіренко Л., Панасенко Н., Подолян І., Усик Л., Чарикова О., Шестокова С.). Низка науковців у своїх працях застосовують не тільки один термін, а й використовують сумісні назви: фітонім, флористична лексема (Дяченко Ю.), флоролексема, флоризм, флоро назва, флористична одиниця (Шуляк С.), флоро лексема, флористичне найменування (Коломієць І., Уманець Д.), фітонім, фітонімний іменник (Клімас І.), фітонім, флоема, флористична одиниця (Акуліна К.). Флороназва квіти, порівняно із іншими флоролексемами, які мали аграрне значення, почали застосовуватися у літературі доволі запізно.

У сучасній жіночій поезії аналізується роль жінки як «іншої» з метою типологічно-характерного розуміння її світогляду, вибору нових концептів і символів жіночої «сутності», репрезентації суб'єктивно-визначальних образів ліричних героїнь відносно культурологічного аспекту. Тому феномен жіночої самоідентифікації став об'єктом авторських досліджень у поетичних текстах польської літератури.

Свідомість особи «іншого полу» формується за допомогою не тільки генетичних особливостей, а й і певних культурно-психологічних детермінантів. У своїх віршах сучасні поети культивують ідеали жіночої суб'єктивності, моделюючи відмітні компоненти жіночого початку, які забезпечують наявність у особи таких психоемоційних складників, як пасивність, емоційність, покіра, краса. Традиційні якості стереотипів «жіночого» (мудрість, ніжність, делікатність, щирість і вірність) реалізуються у віршованих текстах через певні символи, які підпорядковані культурній традиції.

Стереотипи «жіночого» є уявленнями чи узагальненнями про характеристики, ролі, поведінку та можливості жінок, які відображають уявлення суспільства про жіночність. Ці стереотипи часто виникають на основі культурних, історичних, релігійних та соціальних чинників, а також впливають на сприйняття жінок та їх можливостей у суспіль-

стві. Деякі з якостей, які часто асоціюються зі стереотипами «жіночого», включають: чутливість та емоційність: жінок часто сприймають як більш чутливих та емоційних порівняно з чоловіками.

Сучасна польська жіноча поезія характеризується суб'єктивно-психологічним розумінням концепта «душа» і категорії «миловидність», що передбачає наявність специфічних авторських підходів при дослідженні жіночих почуттів. Однозначно ці метафізичні компоненти визначають індивідуальні якості особи і формують сомато-сенсорний склад жіночого початку. Ці аспекти можуть виявлятися як характерні риси деяких творів: у жіночій поезії можна очікувати більшої уваги до внутрішнього світу поетеси, до її емоцій та душевних переживань.

Душа може бути темою або образом, який використовується для вираження почуттів, станів або внутрішніх конфліктів; категорія миловидності може відображати увагу до естетичних аспектів, а також до поетичних образів, які асоціюються з красою, ніжністю та вразливістю. Поетеси використовують миловидність для створення образів, які наголошують на внутрішній красі та глибині душі.

У цілому, ці характеристики виявляються у віршах жіночої поезії, проте вони не є універсальними або обов'язковими для всіх творів, написаних жінками. Важливо уникати узагальнень та дозволити кожному творцеві виразити себе власним унікальним способом.

У культурно-символічній традиції, як відомо, жінка – це носій життя; та, що володіє інтуїцією, емоціями, пасивністю, любов'ю, чистою та емоційною наполегливістю [2, с. 824]. *Anima* (жіноча частина психіки чоловіка) жінки пов'язана з красою, що реалізується через сучасне авторське використання квіткових символів, які вказують на амбівалентність поняття гендерного символізму (душа-матерія). Квітка – це духовна досконалість, жіноча краса та чистота [5, с. 96]. Тому у сучасній жіночій поезії рефлексію на соціально-детермінований простір, емоційні почуття жінки визначає символіка квітки. Нерозривне сполучення поняття «жіночність» з рослинним світом в певній мірі тлумачиться домінуванням жіночності у свідомості жінки (ліричної героїні).

У художньо-естетичній системі сучасної польської поетеси Віслави Шимборської (*Wisławy Szymborskiej*) реалізується індивідуально-авторська концепція жіночності, що тлумачиться наявністю душі, натхнення, легкості, раціональності і свого особливого світовідчуття. Моделювання жіночого існування і особисто-інтимного світу ліричної героїні відбувається на траєкторії віршованих текстів авторки: від улаштування (цнотливості) до дисгармонії (пристрасті).

Цей рух від улаштування до дисгармонії у її віршованих текстах відображає еволюцію їхнього внутрішнього світу або досвіду, який вони виражають у своїй поезії. Улаштування чи цнотливості виявляється у вигляді зосередження на гармонійних аспектах життя, внутрішньої рівноваги, мирному сприйнятті світу та себе. В цих творах присутні образи природи, спокійні емоції, мудрість та розміреність. Дисгармонія або пристрасть визначаються як відображення внутрішніх бурь, конфліктів, напруженості та емоційної нестабільності. Авторка виражає свої особисті суперечності, роздуми про важкі життєві ситуації, прагнення до самовираження або руйнівний вплив зовнішніх факторів.

Перехід від улаштування до дисгармонії спричинений різними факторами, такими як особисті переживання, соціальні та політичні зміни, а також пошук власного голосу або ідентичності. Він відображає складність людського досвіду та пошук глибокого розуміння себе та навколишнього середовища. Також цей рух наповнює поезію, надаючи їй глибину, інтенсивність та емоційну силу, що можливо відображає процес особистісного зростання та розвитку автора, який вона відтворює у своїх творах.

По-перше, жіночність як естетична категорія уособлює природні цінності жінки. Домінантним атрибутом такого визначення для героїні Шимборської являється тіло – «*Голова напівпритомна / моє серце і корона / Серце / тріснуло до краю і корона / що спадає*» [3, с. 158]. І тому через інтимний фізичний показник презентується інтерсуб'єктні та ідентичні якості жінки як особистості.

Іншими художніми елементами уособлення жіночності виявляються квіткові мотиви. Про обрану специфічну домінанту рефлексивно-естетичного переживання поетеси свідчать наступні рядки: «*Мій день народження припав / на час розлучення троянд*» [3, с. 53], «*Троянда ніколи не може бути соняшником / а соняшник ніколи не може бути трояндою*». [3, с. 203].

Квіткові мотиви часто використовуються як символи жіночності та краси у поезії та інших художніх текстах. Можуть мати різні значення та асоціації, що додає глибини і багатогранності віршам поетеси.

Вони часто сприймаються як символи краси та ніжності, що може відображати жіночні якості. Викликають асоціації з м'якістю, грацією та елегантністю різноманітних аспектів жіночності та утворенні багатшарових образів, що додає поезії глибини та краси. Також можуть виражати

ідею про фрагільність та вразливість, що асоціюється з жіночими аспектами, як символами духовної чутливості та розвитку.

Сфера духовності відносно детермінованих реалій об'єктивної реальності моделюється Шимборською (Shymborskoiu) через образи *ромашок*, які уособлюють собою емблему чистоти, скромності та безгрішності [4, с. 384]. «*Я неквапливо засаджую клумбу білих ромашок / на фоні таких же незайманих ромашок*» [3, с. 103], «*Жодна ромашка не проходить там / де я не думаю про тебе / каламбур*» [3, с. 162].

Поле духовності може існувати паралельно з детермінованими реаліями об'єктивної реальності, і в той же час взаємодіяти з ними. Духовність, у широкому розумінні, часто асоціюється з внутрішнім світом людини – її переконаннями, цінностями, прагненнями, емоціями та пошуками сенсу життя. Цей аспект існує незалежно від об'єктивних реалій зовнішнього середовища. Вона також включає в себе взаємодію з об'єктивними реаліями зовнішнього світу, такими як культурні, соціальні, економічні та політичні фактори.

Ромашки є популярним символом у літературі та поезії, часто символізуючи невинність, чистоту та нові починання. У «Кентерберійських оповіданнях» Джеффри Чосера (Dzheffri Chosera) ромашка символізує кохання оповідача до жінки, яка втілює ці якості. Так само в «Пригодах Аліси в Країні див» Льюїса Керролла (Liuisa Kerrolla) ланцюжок ромашок, який створює Аліса, служить символом її невинності та дитинства. Художнє використання поетесою згаданих квітів у ліричних текстах пояснюється своєрідним сприйняттям ліричною героїнею макрокосмосу та повсякденного зовнішнього життя жінки.

Віслава Шимборська (Vislava Shymborska) також демонструє вплив троянди як «символу пристрасті та бажання» на психо-емоційний стан ліричної героїні : «...їй закидали тернистість» [4, с. 411]. Троянда символізує не лише природну організацію Еросу, а й тотожні жіночі чісноти: «немісцеву красу» [6, с. 135]. Вона, мабуть, найвідоміша квітка в літературі та поезії, що символізує любов, пристрасть і красу. У грецькій і римській міфології троянду асоціювали з богинями кохання Афродітою і Венерою. Цю асоціацію з коханням і пристрастю можна знайти в численних класичних текстах, включаючи «Ромео і Джульєтту» Вільяма Шекспіра (Viliama Shekspira), де троянда символізує пристрасть закоханих один до одного.

Крім любові та пристрасті, троянди також можуть символізувати інші емоції та ідеї. Напри-

клад, кошик з рожевими трояндами може виражати вдячність і захоплення, тоді як червоний колір може означати глибоку любов і повагу.

У центрі творчості Віслави Шимборської (Vislavy Shymborskoі) – конструкція з подвійним началом: еротичним і духовним. Співіснування таких структурно-цілісних елементів «жіночого» обумовлена наявністю квіткової символіки та описом властивостей жінки.

Поезія сучасної польської поетеси Іоланти Базяк (Iolanty Baziak) характеризується духовністю та імпресіоністичним настроєм. Жіночність вона демонструє через створення особисто-інтимного світу, в якому є і споглядання, і розуміння, і любов, і душевний спокій. Бачення ліричної героїні ґрунтується на синтетичному сприйнятті реалій навколишнього світу. Шлях до «космічного» буття реалізується у віршах І. Базяк (I. Baziak) засобами медитації, поєднаної з системою естетичних природних цінностей (роль флористичних елементів у житті).

Квіти для ліричної героїні – головні одиниці заспокоєння серця і створення власної життєвої гармонії. «*Teraz pamięta / sny bytu przyjazne / zamiast kosy ukuta różę*» [1, с. 162]. Що означає: *Тепер вона згадує / сни були добрі / вона уявила троянду замість коси*. У цьому поетичному контексті троянда символізує спокій душі, красу Всесвіту. Духовно-сутнісне осмислення дійсності та жіноча свідомість аналізуються поетесою відповідно до інтеграції «власне жіночого» (тілесного) в інші естетично зумовлені сфери життя.

Мак в віршах авторки має своєрідне значення, бо втілює безпосередньо почуття ліричної героїні: «*Gdy zakwitł / na czerwonej trawie / uśmieńłam się*» [1, с. 130]. Що означає: «*Коли зацвіло / на червоній траві / усміхнулася*». Таке трактування символічних властивостей цієї квітки є визначальним у поезії І. Базяк (I. Baziak), оскільки в культурній традиції мак є символом «смертельного сну» [2, с. 1238].

Емоційна сфера віршів поетеси представлена через наявність в поетичному полотні назв таких квітів, функціональне значення яких залежить від особливостей емоційного і культурного досвіду.

Висновки. В ході проведеного дослідження було встановлено, що художня специфіка квіткової символіки в поезіях В. Шимборської (V. Shymborskoі) та І. Базяк (I. Baziak) визначається такими ознаками:

– індивідуальне авторське дослідження психо-емоційного стану жінки по відношенню до певного соціокультурного простіру;

– відмінність образно-поетичної складової віршів;

– моделювання жіночого буття, особисто інтимного світу ліричної героїні. Модифікація переживання ліричних героїнь та їхнього емоційного простору існування ілюструються сучасними поетами через присутність жіночого в несвідомому, а квіти є специфічними «знаками» прояву символічної жіночої «сутності».

Дослідження квіткової символіки в літературі та поезії розкриває захоплюючу силу та позачасову привабливість квітів як літературного засобу. Вміло влітаючи ніжну красу та приховані значення квітів у свої оповіді, автори різних періодів і жанрів збагатили свої історії шарами емоцій,

символізму та людського досвіду. Від романтичних сонетів Шекспіра (Shakespeare) до зворушливих віршів Емілі Дікінсон (Emily Dickinson), магія квітів перевершила час і продовжує надихати читачів і письменників.

Мова квітів дозволила авторам передати універсальні теми, такі як любов, втрата, надія та оновлення. Ця багата та різноманітна лексика не лише додає глибини та відтінків персонажам, налаштуванням і темам, але й зачіпає потужний зв'язок між людьми та природою. Яскраві кольори, ніжні аромати та швидкоплинна тривалість життя квітів служать потужним нагадуванням про красу та крихкість життя, викликаючи сильні емоції та спогади у читачів.

Список літератури:

1. Adriana Szymańska, W: Jolanta Baziak. Zwierzę ludzkie, czyli struktura wiary : *Wiersze wybrane*. Bydgoszcz : Świadectwo, 2001, s. 171.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Ірпінь : Перун, 2005. Т. VIII. 1728 с.
3. Віслава Шимборська. Вибрані поезії та есеї / пер. Ярина Сенчишин. Львів : Літопис, 2002. 224 с.
4. Ганна Улора. Ніч на Венері: 113 письменниць, які сяють у темряві. Київ : ArtHuss, 2020. 464 с.
5. Кісь О. Кого оберігає берегиня, або матриархат як чоловічий винахід. «Я» (Інформаційно-освітнє видання). Харків, 2006, № 4(16). С. 11–16.
6. Малярчук О. В. Емоційний концепт ЩАСТЯ: етимологічні та структурні характеристики. *Вісник Житомирського державного університету*. 2014. № 2 (74). С. 132–138.

Polishchuk L. B. ARTISTIC SPECIFICITY OF FLORONOMENA IN CONTEMPORARY FEMALE POLISH POETRY (BASED ON THE WORK OF MARIA WISŁAWA ANNA SZYMBORSKA AND J. BAZIAK)

The article reveals the flower's symbolism in contemporary female Polish poetry. This is a complex and multifaceted phenomenon, which caused controversy among literary and art critics. The question of the essence of flower symbolism as a literary phenomenon remained unresolved by critics and scholars for many years. However, in the materials published so far, there is no comprehensive description of symbolist imagery, themes, motives of lyric poetry, and mythopoetics. The creative heritage of symbolist poets was studied without detailed comparative and typological comparisons with other national literatures.

The symbolism of plants plays a big role in modern women's poetry. Thanks to the author's use of the names of flowers, the details begin to acquire special meaning. The plant becomes a kind of leitmotif symbol that helps to understand the symbolic subtext of this or that scene of the work. They appear in poetry not only as living colors to create an ideal picture of nature and its seasonal changes but also as a reflection of traditional imagery. Also, they reflect superstitions and beliefs that existed at that time, since people's feelings, relationships, and thoughts cannot be separated from nature, with which humanity has been strongly connected since time immemorial.

The research identifies several common and distinctive features. The motif of the girl's transformation into a flower and vice versa, the reception of the identification of the beloved and the flower is one of the most striking features that unite the floral images.

A variety of floral symbols and metaphors allow writers to convey complex ideas and emotions through literary texts. Each type of flower can have its meaning that can be used to reveal different aspects of the work. The rich language of flowers allows writers to create expressive and memorable images that have a lasting impact on readers and survive in popularity in literature for many generations.

Key words: symbol, florinomen, flower, Polish literature, artistic specificity, women's poetry.